

BİBLİYOGRAFYA :

1687 Tarihli Abbas Ağa Vakfiyesi, Topkapı Sarayı Arşivi, E. H. 3039; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekāyi'nâme*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 5154, vr. 132ᵇ; Râşid, *Târîh*, İstanbul 1282, I, 254-255; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, II, 103; *Sicill-i Osmânî*, III, 292; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, 276; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 17; Ankara 1965, II, 1; Nermin Dizdaroğlu, *Dârüssâde Ağaları* (lisans tezi, 1949, İ.Ü.Ed. Fak., Tarih Bölümü Seminer Kitaplığı, nr. 495); R. Ekrem Koçu, "Abbas Ağa Mezarlığı", "Abbas Ağa Parkı", *İst. A.*, I, 13-14.

 YUSUF HALAÇOĞLU

ABBAS b. AHMED b. TOLUN

(عباس بن احمد بن طولون)

(ö. 270/884)

Tolunoğulları Devleti'nin kurucusu Ahmed b. Tolun'un büyük oğlu.

Fustat yakınlarında Abbâse'de doğdu. Annesi Sâmerrâ'daki büyük Türk emîrlerinden Yârcûh'un kızı idi. Abbas diğer kardeşleri gibi babasının sıkı disiplini altında büyüdü ve iyi bir tahsil gördü. Babası 873 yılında İskenderiye'ye giderken Abbas'ı da beraberinde götürdü ve tecrübe sahibi olması için şehrin idaresini ona verdi. 878'de Suriye seferine çıkarken onu Mısır'da vekil bıraktı ve kendisine, işleri yürütmekle görevlendirdiği Ahmed b. Muhammed el-Vâsitî'nin tavsiyelerine göre hareket etmesini tenbih etti. Fakat maiyetindeki emîrler, Suriye seferinin uzun sürmesi ve Ahmed b. Tolun'un disiplinli idaresinden hoşlanmamaları sebebiyle onun öldüğü şâyiasını çıkarıp Abbas'ı kandırdılar. Abbas, babası Tarsus'ta bulunduğu sırada isyan etti. Vâsitî'nin durumu babasına bildirdiğini öğrenince de geri dönmenin artık mümkün olamayacağını anladı ve kardeşi Rebîa'yı Fustat'ta vekil bırakarak İskenderiye'ye gitti. Bu sırada devlete ait hazineyi, diğer kıymetli eşyayı, silâhları ve hayvanları, ayrıca Vâsitî'yi de beraberinde götürdü.

Babası 879'da Fustat'a döndüğünde, Abbas korkusundan İskenderiye'den Berka'ya kaçmıştı. Daha sonra İfrîkıyye'ye gitti, Lebde'de vali ve halk tarafından iyi karşılanmasına rağmen askerlerinin şehri yağmalamasına ses çıkarmadı. Lebde halkının şikâyeti ve yardım isteği üzerine İfrîkıyye Valisi İbrâhim b. Ağleb'in gönderdiği ordu ile kendilerine yardıma gelen İbâzî reisi İlyas b. Mansûr'un ordusu karşısında Trablus yakınlarında mağlûp olup Berka'ya kaçtı. Bu sırada babası ordu ile Fustat'tan ayrılıp İskenderiye'ye geldi ve kumandanı Tapar'ı büyük bir kuvvetle oğlunun üzerine gönderdi (882). Abbas esir alındı, babasından yüz kamçı yedikten sonra da hapsedildi. Ahmed b. Tolun oğluna, kendisinden sonra hükümdarlık makamına geçecek olan Humâreveyh'e muhalefet etmemesini vasiyet etti. Abbas buna rağmen Humâreveyh'e biat etmedi ve bu yüzden tekrar hapsedildi; kısa bir süre sonra da öldürüldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah el-Belevî, *Sîretü Ahmed b. Tûlûn* (nşr. M. Kürd Ali), Dımaşk 1358, s. 378-379; Ebû Ömer el-Kindî, *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Kudât* (nşr. R. Guest), Leiden 1912, s. 215, 216, 219, 220-224, 233; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76, VII, 316, 317, 324, 325, 371; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, Kahire 1956 → Kahire 1963, III, 21-49; Mohamed Talbî, *L'Émirat Aghlabide 184-296 / 800-909*, Paris 1966, s. 347-352; (ed.), "al-ʿAbbās b. Aḥmad b. Ṭūlūn", *EI²* *Suppl.* (Fr.), I, 1.

 FARUK SÜMER

ABBAS b. ALİ b. EBÛ TÂLİB

(عباس بن على بن أبى طالب)

(ö. 61/680)

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilen baba-bir kardeşi.

Annesi Ümmü'l-Benîn bint Hızâm'dır. Kaynaklarda Abbas'ın Kerbelâ Vak'ası'ndan önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Sünnî ve Şiî kaynakların hemen hemen ittifakla naklettiklerine göre Abbas b. Ali, Hz. Hüseyin ile birlikte Kerbelâ'da bulunmuş ve orada Ehl-i beyt'e su temin ettiği için "es-Sekkā'" lakabıyla anılmıştır. Hüseyin ve yanındakilerin susuzluğu dayanılmaz hale gelince Abbas b. Ali su bulmakla görevlendirilmiş, o da bir gece bu görevi başarıyla yerine getirmiştir. 9 Muharrem 61 (9 Ekim 680) günü, Hz. Hüseyin adına Kûfeli askerlerle görüşmüşse de netice alamamıştır. Hüseyin, Kûfeliler'in ertesi gün saldıracaklarını tahmin ederek yanındakilerin kendisini bırakıp gitmelerini istemiş, fakat Abbas buna şiddetle karşı çıkarak, "Allah bunu bize hiçbir zaman göstermesin" demiştir. Abbas ertesi gün Kerbelâ fâciası esnasında Hz. Hüseyin'i korurken, kardeşleri Abdullah, Ca'fer ve Osman'ın arkasından şehid edilmiştir. Başı diğer Kerbelâ şehitlerininkiyle birlikte Şam'a gönderilmiş, cesedi Gādiriyye köyünün sakinleri olan Benî Esed tarafından şehid edildiği yere gömülmüştür. Daha sonra Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in türbesinin kuzey tarafında bugünkü türbesi yapılmıştır.

Şiî gelenek, Abbas b. Ali'ye Kerbelâ Vak'ası'na katılanlar arasında müstesna bir mevki verir; onu menkıbevî bir şahsiyet olarak daima saygı ile anar ve yüceltir. Muharrem âyinleri sırasında gençler ona benzemek için âyine katılanlara su temini hususunda âdeta yarışırlar ve "Yâ Hazret-i Abbas!" nidalarıyla duygularını dile getirirler. Abbas b. Ali, Abbâsîler'in son dönemlerine doğru İran, Azerbaycan ve Hindistan bölgelerinde fütüvvet ve tarikat zümreleri arasında da aynı özelliklerle şöhret bulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîneverî, *el-Ahbârü't-tıvâl* (nşr. Abdülmün'im Âmir), Kahire 1960, s. 254 vd.; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, II, 312-313, 317-318, 329, 386; Şeyh Müfîd, *el-İrşâd*, Kum, ts., s. 230-240; Ebü'l-Kāsım el-Mûsevî, *Muʿcemü ricâli'l-hadîs*, Necef 1973, IX, 243; Şeyh Abdünnebî el-Kâzimî, *Tekmiletü'r-ricâl* (nşr. M. Sâdık), Necef, ts., II, 13; Muhsin el-Emîn, *Aʿyânü'ş-Şîʿa* (nşr. Hasan el-Emîn), Beyrut 1403/1983, VII, 429-431; J. Calmard, "ʿAbbās b. ʿAlī", *EIr.*, I, 77-79.

 ETHEM RUHİ FIĞLALI